

Union» [Online]. Available: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/images/4/45/195EN.pdf>.

2. Technopolis Group, «Entrepreneurship education in Germany. Entrepreneurship – Promoting entrepreneurial learning in primary and secondary education and in vocational education and training project» 2015, [Online]. Available: http://www.schooleducationgateway.eu/downloads/entrepreneurship/Germany_151022.pdf.
3. Entrepreneurship Education in Germany, «Brief Overview of Germany Specific Aspects in Entrepreneurship Education for the DESERVE Project (n. d.) DESERVE» [Online]. Available: http://deserve.eduproject.eu/wp-content/uploads/deserve_profiles-germany-extended.pdf.
4. Edu & Tegu, «Estonia (work in progress). Systematic development of entrepreneurship education at all educational levels (Estonia). European Social Fund supported project; initiated by Estonian Ministry of Education and Research. Program acronym: Edu&Tegu» [Online]. Available: <http://ettevotlusope.edu.ee/wp-content/uploads/2017/03/2016.-a-seire-aruanne.pdf>.
5. «Eesti Kaubandus-Tööstuskoda and Ettevõtlusõppe Mõttekoda (2010) Ettevõtlusõppe edendamise kava: Olen ettevõtlik!» [Online]. Available: http://www.koda.ee/public/Ettevotlusope_edendamise_kava_Olen_ettevotlik_koos_lisadega.pdf.

ТЕНДЕНЦІЇ В НАВЧАННІ ФІЛОСОФІЇ В ШКОЛІ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

Вікторія Кришмарел, к.філос.н.

*Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна*

Дослідження присвячено обґрунтуванню необхідності включення навчання філософії в шкільну освіту та окресленню основних тенденцій їх впровадження в країнах Європи та Північної Америки для виокремлення можливостей врахування їх досвіду в українських реаліях. Філософія в школі розуміється як в першу чергу становлення навичок, пов'язаних із вдумливим мисленням, вмінням аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію, позиції, аргументацію, що в перспективі сприятиме реалізації людиною усвідомленої власної позиції у будь-яких сферах життя. Розуміння необхідності навчання філософії в школі наразі притаманне більшості країн Європи та Північної Америки, де вона присутня здебільшого у випускних класах (за даними ЮНЕСКО

2007 року). Зокрема, у Франції порівняно давно сформовано традицію навчання філософії в останній рік середньої школи. Форми такого навчання є дуже різними, це може бути як читання класичних текстів, так і вільне спілкування щодо наскрізної теми, визначеної протягом року. На сьогодні можна говорити про певну кризу у цій сфері через невизначеність критеріїв оцінювання та методів навчання. У Великобританії немає традиції обов'язкового навчання філософії в школі, та зважаючи на складну в підпорядкуванні систему загальної середньої освіти, деякі школи все ж обирають такі предмети. Основне питання пов'язане з екзаменуванням навчання філософії, наразі можливим є її вибір для сертифікатів AS/A2. Особливої актуальності у Великобританії дискусія щодо зазначеної проблеми набула після включення філософії до національного курикулуму Ірландії. У США філософія для дітей була розроблена М. Ліпманом ще у 60-х роках ХХ ст. Наразі таке навчання залишається периферійним, його обирають лише деякі школи. Здебільшого включення елементів навчання аспектам філософії відбувається на уроках англійської мови/літератури. Проте, останніми роками спостерігається тенденція до вибору учнями філософських курсів, виникають клуби та команди. В Канаді деякі школи пропонують курси з філософії, оскільки дієвою, корисною та ефективною вважають запроваджену з 1969 р. практику Р4С. Здебільшого цією проблематикою (як методичними розробками, так і підготовкою вчителів) опікується Асоціація вчителів філософії Онтаріо (ОРТА). В цілому філософію в школі можна звести до двох напрямків – історія філософії та філософування. Саме філософія як методологія дозволяє сформувати інтелектуальну основу для подолання викликів суспільства, тож з необхідністю навчання їй в школі потребує розвитку, подолання наявних суперечностей у підходах та подальшого широкого впровадження. Для України актуальним зараз є питання методичного супроводу, навчальних матеріалів та підготовки відповідних фахівців.

Ключові слова: навчання філософії, школи, країни Європи, Північна Америка.